

СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

CREATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN PROFESSIONAL PREPARATION OF FORESTS AND GARDEN-PARK HOUSEHOLD BACALAVERS

У статті розкрито сутність поняття «освітнє середовище», структурні компоненти освітнього середовища вищого закладу освіти. Проаналізовані сучасні погляди науковців на значення освітнього середовища в професійній освіті. Обґрунтовано роль освітнього середовища в підготовці бакалаврів лісового і садово-паркового господарства на засадах творчості. Доведено, що сприятливе освітнє середовище є основою для міцного засвоєння знань, умінь і навичок та вдосконалення професійної підготовки фахівців для реалізації їх на практиці.
Ключові слова: освітнє середовище, умова, вищий заклад освіти, професійна освіта, професійна творчість, розвиток, лісове і садово-паркове господарство.

В статье раскрыта сущность понятия «образовательная среда», структурные компоненты образовательной среды высшего учебного заведения. Проанализированы современные взгляды ученых на значение образовательной среды в профессиональном образовании. Обоснована роль образовательной среды в подготовке бакалавров лесного и садово-паркового хозяйства на основе творчества. Доказано, что благоприятная образовательная среда

является основой для прочного усвоения знаний, умений, навыков и совершенствования профессиональной подготовки специалистов для реализации их на практике.

Ключевые слова: образовательная среда, условие, высшее учебное заведение, профессиональное образование, профессиональное творчество, развитие, лесное и садово-парковое хозяйство.

The article reveals the essence of the notion "educational environment", structural components of the educational environment of a higher educational institution. The modern views of scientists on the role of the educational environment in vocational education are analyzed. The educational environment in preparation of bachelors of forest and garden-park economy on the basis of creativity is substantiated. It is proved that a favorable educational environment is the basis for a strong acquisition of knowledge, skills and skills, and the professional training of professionals to implement them in practice.

Key words: educational environment, condition, higher education institution, vocational education, professional creativity, development, forestry and landscape management.

УДК 378.147.016:630.27(043.3)

Ткач М.М.,

аспірант кафедри методики навчання та управління навчальними закладами Національний університет біоресурсів і природокористування України

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти, зокрема створення необхідних умов для вдосконалення особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, є прямим відображенням мети державної політики. Для досягнення вказаної мети першочерговим завданням виступає оновлення змісту й форм організації освітнього процесу для розвитку професійної творчості, формування творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості.

Головним завданням професійної освіти стає розвиток самотворчих якостей особи, здатність сприймати і переробляти нові наукові ідеї, аналізувати і застосовувати їх в умовах професійної діяльності. Не завжди людина спроможна визначити конкретну мету, передбачити результат власної творчості, який може виявитися зовсім несподіваним, навіть протилежним тому, який передбачався, до того ж визначити соціальну значущість відкриття відразу дуже складно, а інколи – неможливо. Зробити це можна лише за умови створення сприятливого освітнього середовища.

З огляду на те, що лісове і садово-паркове господарство є відносно новою, але надзвичайно актуальною в сучасному суспільстві спеціальністю, перед вищими навчальними закладами постає

завдання – створити умови, у яких розвиваються професійні й творчі якості студентів, які в майбутньому будуть затребуваними на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці висвітлені у працях В. Ковальчука [7; 8; 9; 10]. У наукових розвідках М. Дяченко [4], В. Клименка [6], Ю. Куліткіна [12], В. Моляко [15], Б. Руніна [18], Т. Сущенко [19] порушено проблеми створення психолого-педагогічних умов управління творчим розвитком особистості; акцентується увага на створенні творчого клімату в колективі, способах вирішення творчих завдань, формах стимулювання творчої активності кожної особистості. Проблеми освітнього середовища, визначення його сутності, структури та технологій створення порушувалися такими вченими, як А. Білінський [1], О. Гаркович [3], В. Ковальчук [10], Г. Полякова [13], проектування освітнього середовища досліджували К. Кречетников [11], Т. Лошакова [13]. Деякі аспекти підготовки фахівців лісового і садово-паркового господарства розкриті в працях О. Полупан [16], С. Халілової [20]. Попередній аналіз проблеми формування і розвитку професійної творчості в процесі професійної підготовки переконує в тому, що сфера професійно-творчої самореалізації студента є

мало дослідженою. Актуалізується проблема створення освітнього середовища для розвитку творчої особистості бакалавра лісового і садово-паркового господарства. Освітнє середовище, що максимально наближене до професійного, сприяє студентам з лісового і садово-паркового господарства познайомитися з реаліями їх майбутньої професійної діяльності [4, с. 172].

Аналіз та узагальнення наукової літератури С. Халілової [20] засвідчує, що автор характеризує лише творчий бік діяльності інженерів садово-паркового господарства, а нормативний залишився поза увагою, хоча ландшафтний дизайн неможливий без глибоких знань державних нормативів, законів, які регулюють створення об'єктів з відповідною якістю. У результаті опрацювання низки доробок дослідників доходимо висновку, що освітнє середовище в підготовці фахівців лісового і садово-паркового господарства є синтезом знань законів, державних нормативів, умінь грамотно відобразити свої ідеї в кресленні, ескізі, проекті й творчості як методі пошуку та формування нових композиційних та стилістичних ідей. Водночас, спираючись на погляди Е. де Боно [20], розглядаємо творчість як процес нестандартного мислення, яке в своїй основі є образним, на відміну від логіки аналітичного мислення.

Мета статті – проаналізувати підходи до створення освітнього середовища в професійній підготовці бакалаврів лісового і садово-паркового господарства.

Виклад основного матеріалу. Важливою педагогічною умовою якісної підготовки фахівців лісового і садово-паркового господарства у закладах вищої освіти є створення освітнього середовища для успішного розвитку професійної творчості. Середовище визначають як «сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів» [2], «сукупність умов, які ототожнюють людину і взаємодіють з нею як з організмом і особистістю» [14]. Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти, система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

Освітнє середовище в площині психолого-педагогічних розвідок тлумачиться як зручна обстановка, сприятливі умови для розвитку і формування особистості. На думку Т. Лошакової [13], це – сукупність умов, що визначають сприятливий клімат для актуалізації потенціалу всіх учасників освітнього процесу. За О. Гаркович, освітнє середовище характеризується призначенням, метою, змістом, принципами реалізації, завданнями, методами, засобами та формами, функціями дії та взаємодії. Це відносно стійка сукупність функ-

ціонально пов'язаних і впорядкованих елементів (компонентів) діяльності її суб'єктів, що взаємодіють між собою для досягнення певних результатів навчання, фізичного виховання та розвитку людської індивідуальності й особистості [3].

Дослідниця інноваційних технологій у педагогіці Г. Полякова зауважує, що «підготовка висококваліфікованого фахівця здійснюється в освітньому середовищі вищого закладу освіти, яке має свою структуру, характеристики, особливості і безпосередньо та опосередковано впливає на становлення майбутнього фахівця, формування його професійної компетентності [17]». Вказуючи на безпосередній вплив освітнього середовища на формування професійної компетентності, вчена визначає його складники:

– суб'єктивний (для розвитку пізнавальних процесів і навичок, засвоєння соціального досвіду необхідні суб'єкти, які його мають і передають за допомогою взаємодії, певних засобів, технологій і предметно-просторових умов);

– соціальний (формування та розвиток професійних умінь, навичок, компетенцій на рівні репродукції, відтворення, продуктивної дії і творчого застосування неможливе без практичної діяльності (за допомогою інших, самостійного пошуку, удосконалення відомих дій, операцій створення умов));

– просторово-предметний (формування та розвиток спілкування та дії неможливі без досвіду комунікаційних процесів з іншими суб'єктами, опанування ефективними технологіями в певних умовах).

Науковець наголошує на тому, що формування якостей особистості здійснюється в культурному середовищі, яке має загальні та локальні цінності, традиції, ідеали, моделі поведінки, вимоги, в умовах якого «особистість виховує особистість» [17, с. 85]. Загалом, на думку Г. Полякової, освітнє середовище є «відкритою, складною, інтегративною, динамічною системою» [17, с. 86].

Г. Полякова вважає, що вплив освітнього середовища вищого навчального закладу на формування професійної компетентності фахівців має важливе значення, яке «у цілому та кожен з його компонентів окремо впливають на формування професійної компетентності фахівця» [17, с. 86], що своєю чергою потребує розвитку освітнього середовища, оскільки «кожен його суб'єкт змінюється сам, змінює ситуацію навколо себе, наповнює освітнє середовище новими знаннями, досвідом, способами діяльності, формує нові потреби» [13].

Український вчений А. Білинський, аналізуючи термін «освітнє середовище», називає його багатоаспектним поняттям і наголошує на тому, що його слід розглядати не лише як «різноманітну полікультурну освітню систему, індивідуальну для кожного суб'єкта навчання, а й умову для побудови власного «Я», що забезпечує створення підґрунтя

для актуалізації внутрішнього світу особистості, її якісного саморозвитку і самореалізації» [1, с. 19].

Створення освітнього середовища для підготовки майбутніх фахівців лісового і садово-паркового господарства сприяє:

- включенню студентів у «імпровізоване поле діяльності». Імпровізація, як форма першотворчості (як уміння сфокусувати сили, душу й розум, запаси пам'яті), повинна бути пусковим механізмом у складному процесі активізації творчого потенціалу студентів. Адже імпровізація, на думку Б. Руніна, – це вища художня невимушеність, у якій «рука ніби сама веде думку, і створене фіксується, підхоплюється і оцінюється автором лише постфактум». Головним завданням імпровізації є «поставити студентів у творчу позицію, добиватися від них вражаючих творчих результатів, нешаблонності мислення і сприйняття» [18];

- заохоченню студентів до творчої проектно-діяльності, спрямованої на засвоєння програмного матеріалу через створення творчого проекту;

- рефлексивному саморозвитку творчої самостійності студентів, що передбачає розвиток інтелектуальної сфери; збагачення досвіду творчої діяльності; виховання особистісних рис, оскільки ключова проблема навчального проекту повинна бути особистісно-значущою для студента;

- забезпеченню взаємозв'язку вищої школи з професійним середовищем і сферою лісового і садово-паркового господарства, посиленню професійно-творчої спрямованості навчання;

- пошуку нових технологій реалізації співтворчості викладача і студента в навчальному процесі для спільного вирішення професійних творчих завдань, розробка методичних основ поведінки, як суб'єктів взаємодії в контексті майстер-класів (зміна ролей студента і викладача в навчальному процесі, адже особливо значущими для фахівця лісового і садово-паркового господарства є «творча своєрідність», «уміння ламати старі норми і створювати нові») [13].

- збагаченню досвіду творчого пошуку шляхів розв'язання проблеми і творчої самореалізації бакалаврів лісового і садово-паркового господарства.

Російський вчений К. Кречетников розглядає «освітнє середовище», як «систему впливів і умов формування особистості за заданим зразком» [11, с. 18]. Такої ж думки дотримується і український дослідник А. Білінський, який зазначає: «Кожна людина об'єктивно потребує створення умов, що сприяють інтелектуальному і творчому зростанню. Нині таким умовам відповідає креативне освітнє середовище, що забезпечує максимальний рівень індивідуалізації шляхом широкого використання інформаційних технологій. Таке середовище надає кожному суб'єкту навчання можливість (самостійно чи у взаємодії з педагогом, що виступає в ролі старшого товариша, парт-

нера, порадирика) формування індивідуалізованої освітньої траєкторії» [11, с. 19], виокремлює «креативне інформаційно-освітнє середовище», яке, на його думку, «має не лише сприяти розвитку вихідного творчого потенціалу, а й (а це на нашу думку – найголовніше) стимулювати потребу у подальшому самопізнанні, творчому саморозвиткові, сформувати у людини об'єктивну самооцінку. Основними вимогами до креативного інформаційно-освітнього середовища є високий ступінь проблемності й активності освітньої діяльності, безперервність і наступність процесу навчання [1, с. 20]. На думку А. Білінського, «чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток: людина одночасно є продуктом і творцем свого середовища, що дає їй фізичну основу для життя й уможливорює інтелектуальний, моральний, суспільний і духовний розвиток» [1, с. 18].

Створення професійно-творчого навчально-виховного середовища у закладі вищої освіти впливає на мотивацію навчання студентів, залучає їх до різноманітних видів самостійної роботи, внаслідок чого підвищується рівень знань, умінь, навичок майбутніх спеціалістів, набувається досвід творчої діяльності, формується ціннісне ставлення до професійної діяльності, а отже, підвищується якість освіти. Перед сучасною професійною освітою сьогодні постають такі завдання: сформувати творчу особистість майбутнього фахівця; створити таку систему для творчої самореалізації студента, яка зможе, «з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з іншого – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідно суспільству» [5, с. 9].

Освітнє середовище на засадах творчості є необхідною умовою і водночас – запорукою ефективності розвитку професійної творчості бакалаврів лісового і садово-паркового господарства, основою для міцного засвоєння знань і вдосконалення професійної підготовки фахівців для реалізації їх на практиці.

На особливу увагу заслуговує розроблений Т. Суценко комплекс педагогічних умов, необхідних для формування творчої особистості, що є основою освітнього середовища, побудованого на засадах творчості, і включає креативну спрямованість педагогічного процесу та кожної його ланки, розкриття і збагачення творчих можливостей студентів, високу мотивацію до творчості, активізацію духовного потенціалу та особистісного самовираження студентів, побудову взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на діалогічних засадах, зацікавленість, активність студентів, розуміння і практичне застосування навчального матеріалу, реалізацію особистісного і діяльнісного підходів, цілеспрямовану внутрішньо-вузівську підготовку

викладачів до розвитку професійної творчості майбутніх фахівців, створення розгалуженої системи стимулювання професійно-творчого самовиявлення студентів у процесі професійної підготовки; формування досвіду самовдосконалення на основі створення особистісно-професійних автопортретів, щоденників самовдосконалення, програм життєтворчості; удосконалення форм і методів на засадах гуманістичної моралі; оволодіння студентами елементами аналізу і самоаналізу, спілкування і професійної діяльності; введення спецкурсів професійної творчої спрямованості [19].

В результаті дослідження нами було вивчено зміст і процес підготовки майбутніх фахівців лісового і садово-паркового господарства (аналіз навчальних планів, освітньо-професійних програм, організаційно-методичного забезпечення, практик, самої роботи студентів). Дослідження показало сконцентрованість на освітньо-діяльничому аспекті та підсилення ролі знань і їх відпрацювання в системі практики, що не дає можливості повною мірою розвивати професійну творчість засобами нормативних і варіативних дисциплін (гуманітарного, фундаментального, професійного циклів Структура всіх складових методів, використання засобів і форм у навчанні та їх логічна послідовність передбачають поступовий розвиток творчих умінь та навичок. Завдання викладача полягає в тому, щоб «вивести» студента на рівень самомотивації, самостійного навчання, виконання проекту і його оцінки.

На початковому етапі здійснюється активна робота викладача зі студентами, тобто вплив на їхню мотивацію, вивчення нової інформації, презентація умінь та їх оцінка. На наступному – репродуктивному етапі – здійснюється навчання нової інформації з частково самостійним вивченням її студентами, виконуються завдання для репродуктивного застосування умінь, передбачається проведення частково самостійних досліджень, відбувається презентація виконаних завдань та їх спільне обговорення й оцінювання результатів викладачем. На останньому – продуктивному етапі – викладач сприяє самомотивації студентів, спонукає їх до самоконтролю і самооцінки власної діяльності, готує і пропонує теми для самостійного вивчення, розробляє завдання для продуктивного застосування умінь. Відповідно, майбутні фахівці з лісового і садово-паркового господарства самостійно вивчають необхідний матеріал і виконують продуктивні завдання.

Висновки. Освітнє середовище – це відкрита, складна, інтегрована, динамічна система умов зовнішніх і внутрішніх факторів, як засіб навчання, що сприяє формуванню особистості, а також можливостей для її творчого розвитку, мотивації і якісної самореалізації в професійній діяльності.

Підвищення якості освіти в аграрній галузі, її комплексний і універсальний характер, оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців до творчої діяльності в умовах освітнього середовища на засадах творчості сприяють формуванню особистості з високим рівнем культури до творчої діяльності, націленої на саморозвиток, самоосвіту, творчу активність, безперервне професійне самовдосконалення, здатність до гнучкості і творчого мислення, позиціонування себе як творчої особистості. На наш погляд, освітнє середовище повинно бути настільки наближене до професійного, щоб кожен студент під час навчання міг усвідомити, що вибрана діяльність – це творча діяльність, оскільки вона є не лише набором певних особистісних рис і навичок, розбавлених прагненням та бажанням. Ця діяльність – цілісний, специфічний спосіб життя, що органічно складає і наповнює все єство. Система цілісності і особистості фахівця з лісового і садово-паркового господарства підпорядкована постійній творчій діяльності, спрямованій на формування переконань сучасників через відображення дійсності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білинський А. Творче освітньо-інформаційне середовище, як чинник розвитку особистості вчителя. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук ; ред. кол.: Л. Вознюк, В. Кравець, В. Мадзігон [та ін.]. Тернопіль, 2012. № 2. С. 15–21.
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т.В. Ковальова ; худож.-оформлювач Б. Бублик. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.
3. Гаркович О. Освітнє середовище як система. Наукові записки. Сер.: Педагогічні науки. Кіровоград: ВВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. Ч. 1. С. 36–40.
4. Дяченко М. Розвиток творчого потенціалу майбутнього журналіста: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 428 с.
5. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. К.: МАУП, 2000. 312 с.
6. Клименка В. Психологія творчості: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.
7. Ковальчук В. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 лютого 2016 року. Київ: В-во «Міленіум», 2016. С. 22–24.
8. Ковальчук В. Тенденції розвитку освітньої системи в Україні Economics, science, education: integration and synergy. Materials of international scientific and practical conference, 18-21 January 2016. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. С. 79–80.
9. Ковальчук В. Тенденції розвитку освіти в епоху інформаційного суспільства. Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС: монографія / О. Малихін, В. Ковальчук, Н. Аріс-

това, Р. Попов, І. Гриценко. Київ: НУБіП України, 2017. С. 7–134.

10. Ковальчук В. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги. / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина К.: Шк. світ, 2011. 128 с.

11. Кречетников К. Проектирование образовательной среды в ВУЗе / Вища школа. 2002. № 1. С. 35–41.

12. Кулюткин Ю. Развитие творческого мышления школьников / Ю. Кулюткин, Г. Сухобская. Л.: Знание, 1967. 40 с.

13. Лошакова Т. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении: монография. Екатеринбург, 2001. 416 с.

14. Маркова А. Психология профессионализма. М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 308 с.

15. Моляко В. Психологічна проблема творчого потенціалу людини. Наука і освіта. 2007. № 4-5. С. 115–118.

16. Полупан О., Виговська С. Формування практичних умінь майбутніх фахівців садово-паркового

господарства у процесі професійної підготовки. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Ред. кол.: С. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. К.: Міленіум, 2016. Вип. 240. С. 62–73.

17. Полякова Г. Вплив освітнього середовища ВНЗ на формування професійної компетентності фахівців. Вища школа. 2010. № 10. С. 78–87.

18. Руніна Б. Психологія импровізації. Психологія процесів художественного творчства. Л., 1980. С. 45–47.

19. Суценок А. Теоретико-методичні основи гуманізації педагогічної діяльності вчителя в основній школі: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004. 44 с.

20. Халілова С. Принципи формування проектних умінь майбутніх інженерів садово-паркового господарства. Сучасний вимір психології та педагогіки: Міжнародна науково-практична конференція, м. Львів, 29–30 травня 2015 року: тези доповіді. Львів, 2015. С. 130–133.